Aforismus a kontext / Kontext a „aforismus“

Slovo „aforismus“ je pravděpodobně odvozeno z původního řeckého slova AFORIDZÓ (ohraničuji, odděluji, vymezuji, a další). Jaký má či může mít smysl aforismu ve filosofii, která naopak zdůrazňuje význam širších souvislostí, kontextu? Nemůže být pochyb, že užití aforismu znamená vždy jeho zapojení do nějakého nového, s aforismem původně nesouvisícího kontaxtu. A stejně tak nemůže být pochyb o tom, že právě toto pro aforismus původně nevlastní zapojení do nových souvislostí musí smysl aforisu nějak pozměnit. Víme-li však, že se aforismus, vyslovený v určité konkrétní situaci, může osvědčit jako mimořádně trefný, otvírá se před námi otázka zvláště zajímavá: zachovává si aforismus něco ze své oddělenosti a vydělenosti, když je ho takto trefně užito, takže to dokonce vypadá, jako by najednou do té situace bytostně náležel? Pokud ano – a nikdo to, jak mám za to, nebude popírat – a pokud dokonce může při takovém vhodném užití dokonce nějak vyvolat vzpomínky na jiné situace, které dokázal neméně vhodně a úproduktivně osvětlit a jakoby „soustředit“, musí nás to dovést k velmi významnému problému, jakého charakteru je vlastně vztah mezi aforismem a růzností kontextů, v nichž se osvědčí jako platný a vyjasňující, snad dokonce řešení naznačující aktivní „prvek“, schopný každým takovým konkrétním a od jiných se více nebo méně odlišujícícm kontextem jakoby „pohnout“, něco s ním udělat, snad jej dokonce nějak pozměnit, přinejmenším dovést k větší zjevnosti a určitosti.

Pochopitelně nás to dříve či později musí přivést k otázce, zda tuto funkci aforismu může splňovat jen nějaký poměrně krátký výrok, nebo třeba už jediné slovo, eventuelně gesto či grimasa, a na druhé straně zda třeba tematicky přísně soustředěný traktát nemůže mít s celým svým rozsáhlým a komplikovaným aparátem a s celou svou systematickou výstavbou pdobný nebo dokonce stejný účel, totiž oddělit a vydělit určité téma, určitý problém a někdy celou problematiku ode všeho ostatního tak, aby případné řešení mohlo být uskutečněno za podmínek takřka laboratorních. V každém případě se však při zkoumání takto nadhozeného problému zřetelně ukazuje, že celek nikdy nemůže být pojat jako to, co naprosto a zcela určuje „části“ resp. „složky“, a naopak zase že nikdy nemůže být plně odvozován z oněch „částí“ či „složek“. Nakonec sám jazyk je toho dokladem: každé slovo má nějaké své významy, jimiž se liší od jiných slov, ale teprve v kontextu živé promluvy se takovém slovu dostává určitějšího smyslu, a to tím určitějšího, čím víc se další a širší aktuální jazykový kontext k němu sám vhztahuje a v onom určitějším významu jej do sebe zapojuje. A na druhé straně užité určitého slova může onen kontext opět ze své strany pozoruhodně upřesnit, precizovat a někdy učinit nečekaně úderným. Jakýsi druh „aktivity“ či spíše „organizační mohutnosti“ je třeba připustit pro obě strany.

(Písek, 070707-2.)